

Kültür, benlik saygısı ve girişimcilik eğilimi: Amerikan ve Türk üniversite öğrencilerinde karşılaştırmalı bir çalışma

Aytül Ayşe Özdemir¹

*Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye*

Özet

Bu çalışmada bireylerde girişimcilik davranışının ortaya çıkmasını etkileyen girişimcilik eğilimi Amerika ve Türkiye'deki üniversite öğrencileri üzerinde incelenmiştir. Öncelikle kültürler arası farklılıkları/benzerlikleri açıklamada sıklıkla kullanılan bireycilik ve toplulukçuluk boyutları ile benlik saygısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ardından benlik saygısının girişimcilik eğilimiyle arasındaki ilişki iki ülke örnekleme üzerinde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular yatay bireycilik ve dikey toplulukçuluk boyutlarının Türk üniversite öğrencilerinde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Buna karşın benlik saygısı düzeyinde katılımcılar arasında bir farklılık bulunmadığı gibi benlik saygısı ve girişimcilik arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Amerikan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğiliminin, Türk üniversite öğrencilerinin eğilimlerinden daha yüksek olduğu ve bu eğilim ile dikey bireycilik arasında olumlu bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Girişimcilik Eğilimi, Bireycilik-Toplulukçuluk, Benlik Saygısı, Benlik Gelişimi*

Culture, self-esteem and entrepreneurial intention: A comparison study between American and Turkish university students

Abstract

In this study entrepreneurship intention which has an effect on entrepreneurship behavior occurrence was examined on American and Turkish university students. Initially, the relationship between the dimensions of individualism-collectivism, which are used frequently to explain cross-cultural dissimilarities/similarities, and self-esteem was investigated. Then the relationship between self-esteem and entrepreneurship intention was examined on two country sample. Findings indicate that Turkish university students' horizontal individualism and vertical collectivism dimensions are higher than that of Americans. Besides no difference was found between self-esteem levels of participants, and also no relationship was found between self-esteem and entrepreneurship intention. It was determined that entrepreneurial intention of American university students was higher than that of Turkish university students, and there is a positive relationship between this intention and vertical individualism.

Keywords: *Entrepreneurship Intention, Individualism-Collectivism, Self-esteem, Self-construal, Privatization*

1. Giriş

Küresel krizlerin ve ekonomik dalgalanmaların sık yaşandığı günümüzde can simidi gibi algılanmaya devam eden girişimcilik, Schumpeter'in [1] başını çektiği ve ardından Kirzner [2], Drucker [3] gibi isimler tarafından ülke ekonomilerinin üzerinde yarattığı olumlu değişim ve iyileşme ile gündeme getirilmektedir.

¹ aacengiz@anadolu.edu.tr (A.A. Özdemir)

Girişimcilik, işletmelerin yeniden yapılanması, küçülmesi veya iflas yaşamaları nedeniyle ortaya çıkan işsizliğin azalmasında [4, 5], endüstrilerin canlanmasında, ekonomik büyümenin sağlanmasında güçlü bir araç olmaktadır [6]. Schumpeter geleneğini benimseyen ekonomistler, teknolojik gelişim ve yenilik kapasitesinin artırılmasında girişimciliğin önemli bir katalizör görevi gördüğünü düşünmektedir [7].

Ülkelerin girişimcilik potansiyellerini etkileyen ekonomik, kültürel ve politik değişkenlerin yanında bireysel eğilimler ve özellikler de belirleyici olmaktadır. Her ne kadar girişimcilerin belli ortak özellikler taşıdığını savunan özellik yaklaşımı eleştirilse de [8], son dönemdeki araştırmalar girişimci olan kişilerin nüfusun genelinden farklı tutum ve değerlere sahip olduğunu göstermektedir (bkz. [9, 10]). Bu çalışmada ülkelerin önemli kültürel göstergelerinden biri olan bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun bireysel eğilimlerin şekillenmesinde etkili olan benlik kurgusunu farklılaştırdığı varsayımından hareketle benlik kurgusunun bir örüntüsü olan benlik saygısının girişimcilik niyetini olumlu etkileyip etkilemediği üzerinde durulacaktır. Söz konusu girişimcilik niyeti gibi bireysel değişkenler olduğunda kültürel dinamikler bağlamında konuyu incelemekte fayda vardır. Çünkü kültür, bir grubun/toplumun üyesi olan bireylerin bilişsel şemalarını etkilemekte, davranış kalıplarını, tercihlerini biçimlendirmektedir [11, 12]. Bu nedenle de ülkelerin girişimcilik güçlerinin bu kadar birbirinden farklı olması kültürel düzeyde incelenmektedir [13, 12].

Bu çalışma bireycilik ve toplulukçuluk boyutu çerçevesinde karşılaştırmalı olarak benlik saygısı-girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışmadır. Araştırmanın iki amacı vardır. İlk olarak temel amacı bazı araştırmalarda toplulukçu, bazı araştırmalarda bireyci olarak tanımlanan Türkiye'nin dikey ve yatay bireycilik-toplulukçuluk profilini Amerika ile karşılaştırma yaparak incelemektir. Bireyci toplumların benlik saygısının toplulukçu toplumlara göre daha yüksek olduğunu ifade eden tartışmalar [14] bağlamında Türk ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi de incelenmektedir. Araştırmanın ikinci amacı ise bireyci ve toplulukçu toplumlarda girişimcilik eğiliminin farklı olabileceği varsayımından hareketle bu farklılığı açıklamada benlik saygısının rolü analiz edilmektedir. Böylelikle Türk toplumunun bireycilik ve toplulukçu özelliklerine dair tutarlılık göstermeyen araştırma sonuçları, farklı bir bağlam olan girişimcilik bağlamında değerlendirilebilme fırsatı bulacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Bireycilik/Toplulukçuluk Boyutu ve Benlik Gelişimi

Hofstede'nin [15] *Kültürün Sonuçları* isimli kitabıyla kültürel psikolojiye giren bireycilik ve toplulukçuluk paradigması kültürler arası çalışmalarda sıklıkla incelenen kültürel boyutlardan bir tanesi olmaya devam etmektedir (bkz. [16-19]). Bireycilik ve toplulukçuluk, bireyler ve toplumlar arasındaki ilişkinin yapılanmasındaki temel farklılıkları özetleyen ve birey ya da grupların temel analiz birimi olup olmadığını gösteren yapılar [17].

Toplulukçu ülkelerde temel analiz birimi gruptur [20]. Aile, kavim, ulus gibi iç gruplara karşılıklı bağımlılık geliştirilir. Bu gruplar, duruma göre tanımları değişse de [21], aidiyet duyulan, ortak kader öngörülen ve uyumun esas olduğu gruplardır. Hemen hemen her toplumda en önemli iç grup aile olmakla birlikte hemşehriler, çocukluk ve iş arkadaşları da iç grup olarak nitelenir [22]. İç grubun oluşumunda demografik özelliklerin, eylemlerin, tercihlerin veya kurumların benzerliği etkili olmaktadır [21]. Toplulukçu toplumlarda bireysel amaçlardan ziyade iç grupların amaçlarına öncelik verilir; kaynaklar birlikte paylaşılır. İç grup normları, üyelerin davranışlarını şekillendirir. Bireyler davranışlarının iç grup üyeleri üzerindeki olası etkilerini göz önüne alarak hareket ederler. Toplu bir şekilde hareket etmeyi, birbirlerinin yaşamlarına dâhil olmayı tercih ederler [23, 24]. Başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken kendi ihtiyaçlarını sınırlama

eğilimindedirler [25]. Toplulukçular, sorgusuz sualsiz iç grup otoritesine itaat ederler ve iç grubun birliğini sağlamak adına savaşılabılır ve ölebilirler. Dış grup üyelerine güvenmedikleri gibi onlarla işbirliği yapmak istemezler [21].

Bireyci toplumlarda ise temel analiz birimi bireydir; toplumlar, bireylerin iyilik halini artırmak için vardılar [20]. Özerk olan birey, iç gruplarından bağımsızdır. Kendi amaçları iç grubun amaçlarından önce gelir. İç grup normlarına göre hareket etmek yerine kendi tutumlarına göre hareket etmeyi tercih ederler [23].

Hofstede [15] bireycilik ve toplulukçuluğu tek bir kültürel boyutun iki karşıt ucu gibi düşünmesine rağmen, Triandis ve arkadaşlarının çalışmalarında [24] bu paradigmalardan çok boyutlu yapılar oldukları ve birbirlerinden farklı olmalarına rağmen bir toplumda veya bir bireyde farklı ölçülerde aynı anda görülebilecekleri yönünde görüşler bulunmaktadır. Teorik ve ampirik çalışmalar, bu boyutların bağımsız ve aynı zamanda farklı durumlarda veya farklı hedef gruplarında veya farklı etkileşimsel amaçlarda bir arada olabileceğini göstermektedir [16]. Birey bir durumda bireyci, diğer bir durumda toplulukçu olabilir. Baskın olarak toplulukçu olan bir toplumda bireycilik de görülebilir ya da bunun tam tersi söz konusu olabilir [26, 27]. Bu tartışmalardan yola çıkan Triandis ve arkadaşları [24] hem bireyciliğin hem de toplulukçuluğun dikey ya da yatay boyutlarıyla tanımlanabileceğini ifade etmişlerdir.

Bireycilik ve toplulukçuluk boyutu Hofstede'nin güç mesafesi [15] ve Schwartz'ın [28] hiyerarşi değerine yakın olan ve eşitlikçi-hiyerarşik ilişkiler temelinde ele alınabilecek olan yatay ve dikey boyutlarıyla sınıflandırılmıştır. Kağıtçıbaşı [29] da bu boyutlarla benzer içeriğe sahip olan normatif-ilişkisel boyutlarını ortaya koymuştur. Dikey ve yatay boyutların eklenmesiyle ortaya çıkan farklar şu şekilde ifade edilebilir: Bireyciliğin her ikisinde de özerklik algısı vardır, fakat dikey bireycilikte eşitlik yerine statülerde eşitsizlik olağan kabul edilir [30]. Yatay bireycilikte (YB) ise birey, biricik olmak ve kendi kararını vermek ister. Diğer bireylerle kendisini aynı statüde görme eğilimindedir. Dikey bireycilikte (DB) birey, hem kendi kararını vermek hem de en iyisi olmak ister. Rekabet, güç, başarı gibi araçlarla kendisini diğer insanlardan farklılaştırma eğilimindedir. Bireysel statüsünü yükseltmekle ilgilenir [31]. Dikey ve yatay toplulukçular, kendilerini bir grubun parçası olarak görme eğilimindedirler. Yatay toplulukçulukta (YT) iç grupla güçlü bağlar kurmaya güdülenmiş, karşılıklı yardımlaşmaya dayalı ilişkiler geliştirmeye ve özdeşleşmeye özen gösteren bireyler vardır [17, 23]; bu bireyler iç grup üyeleriyle sosyalleşmek için çaba sarf ederler [31]. Dikey toplulukçulukta (DT) ise iç gruptaki otoriteye itaat söz konusudur ve iç grubun birliğini ve statüsünü artırmak için kendi amaçlarından fedakârlık edilir. Grup içindeki eşitsizlik doğal görülür [30].

Sosyal davranışların kültürel olarak farklı olmasının temel nedeni olarak ele alınan bireycilik ve toplulukçuluk boyutu [23] aynı zamanda benlik gelişimini anlamakta en yaygın kullanılan kültürel göstergelerden biridir [17]. Gerçekten kültürle ilgili psikoloji yazını incelendiğinde bireylerin davranış, değer, düşünce, tercih ve yönelimlerinin, kısaca psikolojik işleyiş ve benlik gelişiminin içinde yaşadıkları kültürden veya kültürel göstergelerden etkilenebileceği görülmektedir [18, 30, 32, 33]. Özne kültür kavramını geliştiren Triandis [18], özne kültürün dil, sembol, fikir, inanç ve değer yargıları gibi maddi olmayan kültürel unsurları temsil ettiğini, dolayısıyla bireylerin davranışlarında, tutumlarında ve benliklerinde özne kültürün bir parçası olan bireycilik ve toplulukçuluk boyutunun gözlemlenebileceğini ifade etmiştir. Özellikle Kağıtçıbaşı'nın ilişkisel bireycilik ve toplulukçuluk kavramlarıyla ifade ettiği yatay bireycilik ve toplulukçuluk, benlik kurgularıyla daha ilişkilidir [16, 29]. Triandis ve arkadaşları [24], bireycilik ve toplulukçuluk kavramları bireysel analiz düzeyinde ölçüldüğünde benmerkezci ve diğermerkezci isimlerini alması gerektiğini söylemiştir. Bu iki kavrama benzer olarak Markus ve Kitayama [25], özerk (bağımsız) ve ilişkisel benlik (karşılıklı bağımlı) kavramlarını oluşturarak, bireyci toplumlarda daha fazla özerk benlik sahibi bireylerin bulunduğunu belirtmiştir. Özerk benlikli kişilerde özgünlük, farklı olmak ve bireysel

amaçları gerçekleştirmek esastır. Diğerlerinin düşünce, duygu ve eylemlerini referans almak yerine kendi duygu, düşünce ve eylemlerini referans alarak bireysel amaçlarına ulaşmayı ve kendilerini doğrudan iletişim yoluyla ifade etmeyi tercih ederler [25]. Bireyci kültürlerdeki insanların kendi-odaklı (veya kendiyile ve kendini gerçekleştirmekle ilgili), toplulukçu kültürlerdekilere ise diğer-odaklı (veya sosyal ahengi kollamakla ilgili) oldukları düşünülmektedir [34]. İlişkisel benliğin sınırları daha geçirgenken, özerk benliğin kendi kendine yeten, sınırlarının kesin olarak ayrıldığı görülmektedir. Diğer-odaklı ya da ilişkisel olan toplulukçu toplumlarda ise ilişkisel benlik daha yaygındır. Birey için anlam ifade eden ve kendine referans aldığı ilişkilere taraf olan başkalarının duyguları, düşünceleri, tercih ve inançlarıdır. Çevresel baskılara göre hareket etmek, duruma uyum sağlamak, uyumlu ilişkiler geliştirmek [25, 30] ve çevrenin beklentilerini yerine getirmekten memnun olurlar [18]. Kendilerini ifade etmek yerine başkalarının zihnini okuma eğilimindedirler, bu nedenle de doğrudan iletişim yerine dolaylı iletişimi tercih ederler. Kültürel düzeydeki araştırmalarda bu iki benlik türü iki karşıt uçta yer alsa da, birey düzeyindeki araştırmalarda bu iki benliğin birbirinden bağımsız olduğu ve bireyde farklı düzeylerde olsa da aynı anda var olabileceği görülmektedir [29, 16, 30].

Bireyci toplumlarda özerk ya da bağımsız benlik sahibi kişilerin bağımsız ve farklı olma güdüsü ile kendi potansiyellerini ortaya çıkarma ya da kendilerini gerçekleştirme olasılıkları toplulukçu toplumdaki ilişkisel ya da karşılıklı bağımlı benlik sahibi kişilere göre daha yüksektir [25]. Örneğin bireyci bir toplum olan Amerika'da kişilerin kendilerini yükseltmeye (self-enhancement) daha fazla eğilimi vardır. ABD'deki okullar, ana-babalar, öğretmenler, işyerleri vb. kişinin özgüveni ve benlik saygısını pekiştirirler [29]. Bu çalışmadaki öncelikli beklentilerimizden bir tanesi, bireyci ve toplulukçu toplumlarda benlik kurgusundaki farklılıklardan dolayı bireylerin benlik saygısı düzeylerinin farklı olacağı yönündedir. Benlik saygısı, bireyin kendilik değeri algısı ya da kendi hakkındaki olumlu/olumsuz değerlendirmesi olarak tanımlanır [35]. Benlik saygısı, bir başka ifadeyle kendilik hakkında olumlu bir algıya sahip olma güdüsü evrensel düzeyde her bireyin sahip olmak istediği bir ihtiyaçken [36], benlik saygısının temelleri, oluşumu, kaynakları kültürel göstergelerden yoğun biçimde etkilenmektedir [37]. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi benlik kurgusu ya da gelişimi öznel kültürün bir yansıması olarak kültürel bağlamdan etkilenmektedir.

Toplulukçu toplumdaki bireylerin benlik saygıları "ben başarıyım" dan ziyade "birlikte başaralım" temelinde gerçekleşmektedir [23]. Markus ve Kitayama [25], benlik saygısının içeriğinin özerk ve ilişkisel benlikte farklı olduğunu belirtmişlerdir. Özerk benlikte benlik saygısının unsurları kendini ifade etme yeteneği, farklı olma, içsel tutumları hayata geçirme iken, ilişkisel benlikte uyum sağlama, ait olma yeteneği, kendini sınırlama, sosyal bağlamla uyumu koruma, uygun davranışları sergileme ön plana çıkmaktadır [25, 30]. Yapılan birçok araştırmada ilişkisel benliğe sahip kişilerin benlik saygılarının benmerkezci ya da özerk benliğe sahip kişilerin benlik saygısı düzeylerinden daha düşük çıktığı görülmektedir (bkz. [29, 38-40]). İmamoğlu ve arkadaşlarının [34], özgünlük kavramının geçerliliğini toplulukçu kültüre sahip olan Türkiye'de sınıadıkları çalışmalarında özgünlüğün öğelerinden biri olan ilişkisel özgünlüğün toplulukçu kültürle olumlu ilişkisi olduğunu bulmuşlardır. İlişkisel özgünlüğün bir sonucu olarak yakın ilişkilerinde kendi gereksinimleri doğrultusunda değil, sorun çıkmaması için dış etkenler doğrultusunda hareket eden ve kendi olamadığını hisseden kişilerin, öz-saygılarının ise düşük olduğu rapor edilmiştir

Bu tartışmalardan yola çıkarak yapılan çalışmalarda toplulukçu olarak tanımlanan Türkiye'nin benlik saygısı düzeyi ile bireyci olarak tanımlanan Amerika'nın benlik saygısı arasında bir farklılık olacağı düşünülmektedir. Benlik kurgularının farklı gelişmesi, bir diğer ifadeyle özerk benliğin kendini gerçekleştirme, hedeflerini tutturma, rekabet tutumlarının ön planda olması, buna karşın ilişkisel benliğin diğerlerinin uyum ve huzuru için kendi arzu ve isteklerini terk etmesi ve grup beklentilerini gerçekleştirmeye çalışması benlik saygısı düzeylerinin bu iki ülkede farklılaşacağı düşüncesini oluşturmuştur. Bu

bilgilerden yola çıkarak bu çalışmada incelenmek üzere aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

Hipotez 1: Amerikan ve Türk öğrencilerin bireycilik-toplulukçuluk göstergeleri birbirinden farklıdır.

Hipotez 2: Amerikan öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi Türk öğrencilerin benlik saygısı düzeyinden yüksektir.

2.2. Benlik Saygısı ve Girişimcilik Niyeti İlişkisi

Girişimcilik, üretilmeyi bekleyen mal ve hizmetlerin algılanması, değerlendirilmesi ve kullanılmasıyla ilgilidir [41]; dolayısıyla fırsatların algılanması ve girişimcilik davranışı arasında güçlü bir ilişki vardır [42-44]. Fırsatların algılanması için de niyetlere ihtiyaç vardır. Niyet, harekete geçmeden hemen önceki bilişsel bir durumdur ve hedef alınan davranışa gösterilen bağlılığın derecesidir [45, 46] ve planlı davranışın en güçlü açıklayıcılarından biridir. Niyet ne kadar güçlü olursa, davranışın ortaya çıkma ve başarılı olma ihtimali de o derece artar. Girişimcilik, hedef odaklı ve planlı bir davranış olarak tanımlandığı için [47-49], planlanmış davranış kuramının temel söylemi girişimcilik davranışının girişimcilik niyeti ile öngörülebileceği yönündedir [50, 51]. Planlanmış davranış kuramına göre davranışa yönelik bireyin sahip olduğu tutum (*bunu istiyor muyum?*), öznel değerler (*diğer insanlar bunu yapmamı istiyorlar mı?*) ve fark edilen davranışsal kontrol (*bunu yapacak kaynaklara ve yeteneğe sahip miyim?*), niyetlerin oluşumunu etkilemektedir [51]. Bireylerin davranışlarının öncüsü olan niyetlerin gelişiminde çok doğal olarak bireysel farklılıklar söz konusudur. Örneğin girişimcilik niyeti bazı bireylerde daha güçlü bazı bireylerde daha zayıf gelişebilmektedir. Çünkü bireysel farklılıkları oluşturan benlik kurgusu her toplumda ve bireyde farklı düzey ve içerikte gelişmektedir.

Psikoloji/sosyal psikoloji yazınında önemli bilişsel bir kurgu olarak karşımıza çıkan benlik saygısı yaşam tatmininden, bağlanma stillerine kadar birçok psikolojik olguyu açıklamaktadır. Rosenberg her ne kadar global benlik saygısı kavramıyla tek boyutlu bir kurgu oluştursa da, son dönemdeki araştırmalarda öz-yeterlik ve kendini sevme olmak üzere iki boyutlu bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Tafarodi ve Swann [52], *kendini sevme boyutunu* bireyin kendisini öznel olarak değerlendirmesi, sosyal bir varlık olarak değerli görmesi, onaylaması olarak ifade ederken, bu çalışmayla yakından ilgili olduğu varsayılan *öz-yeterlik boyutunu* kişinin kendisini yetkin, etkili ve kontrol sahibi olarak görme hissi olarak ifade etmiştir. Bir başka ifadeyle hedeflere ulaşma ve arzu edilen sonuçları elde etme konusunda kişinin kendisine olan olumlu/olumsuz değerlendirmeleridir. Bu yapılanmaya benzer şekilde yazında benlik saygısının öz-yeterlilik ve kendini değerli/kabul görmüş hissetme boyutlarından oluştuğu ifade edilmektedir [53, 54]. Öz-yeterliliğin, benlik saygısı kavramının boyutlarından biri olması, benlik saygısının planlanmış davranış kuramının değişkenlerinden biri olan fark edilen davranışsal kontrolün önemli bir açıklayıcısı olabileceğini düşündürmüştür.

Girişimci, bir fırsatı algılayan ve bu fırsatı gerçekleştirmek için harekete geçen kişidir [55]. Bağımsız olmak, başarılı olmak için güçlü güduları olduğu varsayılan bu kişilerin yüksek benlik saygısına sahip olduğu görülmektedir [56]. Benlik saygısı, eyleme geçme kararını almayı, kararlı olmayı, hedefe odaklanmayı, başarısızlıkların ardından mücadeleye devam etmeyi olumlu yönde etkilemektedir. Aynı zamanda benlik saygısı yüksek kişiler risk almaya daha eğilimli olup, çevredeki olası fırsatları ve o duruma özgü koşullar hakkındaki ipuçlarını görme ve uygun eylemi seçme konusunda daha başarılı olmaktadır [57-59]. Buna karşın düşük benlik saygısı olan bireyler, düşük özgüvenleri nedeniyle sosyal etkileşim içerisinde olmamayı tercih edebilir [35], iç gruplarından gelen yönlendirmelere karşı daha duyarlı olabilmektedir [59]. Ayrıca girişimcilik niyetini güçlendiren bir kişilik özelliği olarak duygusal tutarlılık ve benlik saygısı arasında olumlu

ilişki olduğu belirtilmektedir [60]. Tüm bu bilgilerin ötesinde öz-yeterlilik, benlik saygısının bir boyutu olarak bireylerin kendilerine ve yeteneklerine inanmalarını, dolayısıyla planladıkları davranışlara ilişkin niyetlerinin güçlenmesini sağlamaktadır [56].

Bu çalışmada daha önce de ifade edildiği gibi benlik gelişimi kültürel göstergelerden etkilenmektedir; temel kültürel yapılardan biri olan bireycilik/toplulukçuluk boyutu benlik gelişimini farklılaştırmaktadır. Bireyci toplumlarda özerk benlik daha sıklıkla görülürken, toplulukçu toplumlarda ilişkisel benlik daha sık görülebilmektedir [16, 25, 34]. Özerk benlik bağımsız olmak, kendi tutum ve hedeflerine göre yaşamak, kendi kararlarını almak, kendini göstermek üzerine kurulu olduğu için girişimcilik sürecini desteklemektedir. Girişimciler, kendilerine farklı bir kimlik oluşturmak, bağımsız olmak, bir şekilde içinde buldukları topluluktan farklı olabilmek için girişimci olmaya güdülendiklerini ifade etmektedirler. Bağımsız ve biricik olma güdüsü ise bireyin içindeki potansiyeli ortaya çıkarmasına ve kendini gerçekleştirme imkân tanımakta ve girişimcilik niyetinin gelişmesini desteklemektedir. Bu nedenle bireyci toplumdaki kişilerin benlik saygıları daha güçlü ve kendilerini gerçekleştirme olasılıkları toplulukçu toplumlara göre daha yüksek olabilmektedir. Bu çerçevedeki bir bakış açısıyla bu çalışmanın üç ve dördüncü hipotezleri şu şekilde kurgulanmıştır:

Hipotez 3: Benlik saygısı düzeyi yüksek olan bireylerin girişimcilik niyeti, benlik saygısı düzeyi düşük olan bireylerin girişimcilik niyetinden daha güçlüdür.

Hipotez 4: Bireycilik göstergesi ile girişimcilik niyeti arasında olumlu bir ilişki vardır.

Özet olarak bu çalışmada, davranışları ve tutumları etkileyen en önemli göstergelerden biri olduğu kabul edilen bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının girişimcilik niyeti üzerinde etkisi olup olmadığı sorusuna cevap aranmak istenmiştir. Kuramsal bilgilerden hareketle bireyci ve toplulukçu toplumlarda benlik saygısı düzeyinin farklı olacağı beklentisiyle, benlik saygısı ile girişimcilik eğilimi arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak Amerikan ve Türk üniversite öğrencileri üzerinde incelenmesi amaçlanmaktadır.

3. Yöntem

3.1. Örneklem

Bu çalışmada Hofstede'nin çalışmalarında bireyci olarak tanımlanan Amerika ve toplulukçu olarak tanımlanan Türkiye'den örneklem toplanmıştır. Çalışmaya Amerika'dan SUNY Cortland Üniversitesi'nin İktisat bölümü öğrencileriyle (214 öğrenci; 106 kadın, 108 erkek; Ort.yaş=20.96, SS =1.67) Türkiye'den Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümü öğrencileri (203 öğrenci; 106 kadın, 97 erkek; Ort.yaş=21.33, SS =1.70) olmak üzere toplam 417 öğrenci katılmıştır. Homojen özellikleri nedeniyle üniversite öğrencilerinden veri toplanması uygun bulunmuştur. Yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından iki örneklem arasında bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

3.2. Veri Toplama Araçları

Bireycilik-Toplulukçuluk Ölçeği (INDCOL): Singelis, Triandis, Bhawuk ve Gelfand [30] tarafından 1995 yılında geliştirilen INDCOL ölçeği her biri sekiz maddeden oluşan dört alt boyuta sahiptir. Bu alt boyutlar dikey bireycilik (DB), yatay bireycilik (YB), dikey toplulukçuluk (DT) ve yatay toplulukçuluktur (YT). Farklı kültürlerde yapı geçerliliği sağlanmış bu ölçeğin Türkçe geçerliliği Wasti ve Erdil [61] tarafından yapılmıştır. Toplam 32 maddeden oluşan her bir madde 5'li Likert tipi ölçekle (1=Kesinlikle katılmıyorum; 5=Kesinlikle katılıyorum) yanıtlanmıştır.

Benlik Saygısı Ölçeği: Rosenberg [35] tarafından geliştirilen Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği on maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçektir. Türkçe geçerlemesi Çuhadaroğlu [62] tarafından yapılmıştır.

Beş olumlu (Örnek madde: *Bazı olumlu özelliklerimin olduğunu düşünüyorum*), beş olumsuz maddeden (Örnek madde: *Bazen kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum*) oluşan Gutman tipi ölçekle (1= Kesinlikle katılmıyorum; 4=Kesinlikle katılıyorum) katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır.

Girişimcilik Eğilimi Ölçeği: Kolvereid'in [63] üç maddeden (Örnek madde: *Kendi işinizi kurmak ya da bir başkasının işinde çalışmak arasında seçim yapacak olsanız, hangisini tercih edersiniz?*) oluşan girişimcilik eğilimi ölçeği kullanılmıştır. 7'li ölçek katılımcılar tarafından yanıtlanmıştır.

3.3. İşlem

Katılımcılar ölçekleri Cortland ve Eskişehir'deki üniversitelerinde sınıf ortamlarında doldurmuşlardır. Çalışmaya katılım gönüllü bırakılmış, kendi tercihleriyle ölçeği doldurmaktan vazgeçmelerine olanak tanınmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiş ve verilerin sadece bilimsel amaçla toplandığı bilgisi verilmiştir.

3.4. Analiz ve Bulgular

3.4.1. Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi

Kültürler arası çalışmalarda karşılaştırma yapabilmek için ölçüm denkliğinin sağlanması bir ön gerekliliktir. Ölçüm denkliği sağlanmadığı takdirde farklı kültür ve gruplardan kişilerin cevapladıkları ölçekleri kavramsal olarak benzer algılayıp algılamadıkları ya da bireysel/kültürel farklılıkların ölçüm aracını benzer şekilde cevaplamalarına engel oluşturup oluşturmadığını anlamak mümkün değildir.

Bireycilik-Toplulukçuluk (INDCOL) ölçeğinin yapı geçerliliği ve faktör yapısını değerlendirmek için ilk adım olarak her iki örnekleme birleştirilerek keşifsel faktör analizi yapılmıştır. Keşifsel faktör analizi için SPSS 17 paket programı kullanılarak, en etkin ve popüler yöntemlerden biri olan temel bileşenler analizi uygulanmıştır [64]. Faktörlere varimax rotasyonu uygulanırken değişkenlerden .045 ve daha yüksek faktör yüküne sahip olan değişkenler dikkate alınmıştır. Ortaya çıkan faktör çözümlemesinin dörtlü faktör yapısını desteklediği bulunmuştur. Dörtlü faktör çözümlemesi, varyansın %39'unu açıklamaktadır. Ölçeğin toplam açıklanan varyans oranı kabul edilebilir düzeyin altındadır; ancak Büyüköztürk'ün de [65] belirttiği üzere davranış bilimleri gibi alanlardaki ölçek geçerleme çalışmalarında bu tür sorunlar yaşanabilmektedir. INDCOL ölçeğinin kültürler arası çalışmalarda ölçüm denkliği sorunu yaşamasının olası nedenlerini anlatan Robert vd.'nin [66] makalesinde özellikle farklı kültürden olan katılımcıların cevap skalasındaki ifadeleri farklı yorumlamalarının faktör varyans oranlarında bu tür sıkıntılar ortaya çıkarabileceği vurgulanmaktadır. YT10, YT12 ve DB31 maddeleri haricinde diğer tüm maddelerin beklenen faktörlere yüklendiği görülmüştür. DB31 (Başkalarıyla rekabet edebileceğim ortamlarda çalışmak hoşuma gider), dikey bireycilik boyutu yerine dikey toplulukçuluk boyutuna yüklenmiş olduğundan analizden çıkarılmıştır. YT10 (Komşularıyla ufak tefek şeyleri paylaşmak hoşuma gider) ve YT12 (İş arkadaşlarımla iyiliği benim için önemlidir) dikey toplulukçuluk boyutuna yüklenmiş olduğundan, modelde dikey toplulukçuluk boyutuna atanmıştır. Ardından her bir örneklem için ayrı ayrı yapılan keşifsel faktör analizinde de bu üç maddenin birbirinden farklı yükler aldığı ya da .045 değerinin altında olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç, ilgili maddelerin anlamlarının iki örneklem tarafından birbirinden farklı algılandığı ya da yorumlandığını gösterebilmektedir. Son olarak DB26 (Kazanmak her şeydir) ve DB29 (Başarı hayattaki en önemli şeydir)

maddelerinin faktör yükleri çok düşük olduğu (sırasıyla 0.12 ve 0.02) ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı için ($p > .050$) için ölçekten çıkarılmıştır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1 INDCOL Ölçeği Faktör Yüklenimleri ve Boyutların Güvenirlikleri^a

Madde	Yatay Bireycilik (YT)	Dikey Bireycilik (DB)	Yatay Toplulukçuluk (YT)	Dikey Toplulukçuluk (DT)
YB1	.428			
YB6	.241			
YB11.	.494			
YB13	.680			
YB18	.528			
YB22	.698			
YB24	.593			
YB28	.279			
DB4		.133		
DB9		.470		
DB15		.258		
DB23		.512		
DB32		.751		
YT2			.268	
YT5			.345	
YT17			.442	
YT19			.659	
YT21			.178	
YT27			.615	
DT3				.654
DT7				.615

DT8	.530
DT14	.457
DT16	.342
DT20	.280
DT25	.561
DT30	.559
YT10	.385
YT12	.640

Ölçek	0.71	0.63	0.58	0.76
Güvenilirliği	Amerika=0.72	Amerika=0.66	Amerika=0.57	Amerika=0.64
(Cronbach Alfa)	Türkiye=0.71	Türkiye=0.65	Türkiye=0.62	Türkiye=0.69

Not:^a INDCOL ölçeğinin Dikey bireycilik (DB) ve Yatay toplulukçuluk (YT) boyutlarının içsel tutarlılık değerleri kabul edilebilir sınırlar içerisinde değildir. Robert vd., [66], Oyserman vd., [17] ve Triandis [18]'in çalışmalarında belirtildiği üzere kültür gibi soyut, muğlak, geniş kapsamlı konuların ölçümlerinde bu beklenen bir durum olarak kabul edilmektedir. Nitekim Türk örnekleminde INDCOL ölçeğini uygulayan Çukur vd., [67] çalışmalarında, ayrıca Erkuş ve Banai'nin çalışmalarında [68] bazı boyutların içsel tutarlılık düzeyinin arzu edilen değerlere ulaşmadığı görülmektedir.

Benlik saygısı ölçeğinin içsel tutarlılığı iki örneklemin birleştirildiği haliyle 0.83 (Amerika=0.83, Türkiye=0.76) olarak hesaplanmıştır. Girişimcilik eğiliminin ise ölçek güvenilirliği 0.74 (Amerika=0.74, Türkiye=0.78) olarak bulunmuştur.

3.4.2. Veri Analizi ve Bulgular

Amerika ve Türkiye örnekleminde için değişkenlere ilişkin tanımlayıcı değerler Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2 Değişkenlerin Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değerleri

TÜRKİYE	Ort.	SS	2	3	4	5	6
Değişkenler							
1.Yatay bireycilik	32.52	4.12	.289**	.223**	.223**	.183**	-.010
2.Dikey bireycilik	17.39	3.21		.139**	.219**	.125	-.081
3.Yatay toplulukçuluk	22.68	3.17			.581**	.154*	-.032
4.Dikey toplulukçuluk	39.43	4.56				.209**	-.016

5.Benlik saygısı	30.42	4.71					.014
6.Girişimcilik eğilimi	11.83	4.09					

AMERİKA	Ort.	SS	2	3	4	5	6
Değişkenler							
1.Yatay bireycilik	31.64	3.75	.216**	.237**	.059	.199**	.093
2.Dikey bireycilik	17.64	2.94		.006	.131	.056	-.004
3.Yatay toplulukçuluk	23.01	2.71			.559**	.071*	.074
4.Dikey toplulukçuluk	33.42	4.33				-.040	.105
5.Benlik saygısı	30.39	5.47					-.086
6.Girişimcilik eğilimi	12.79	3.80					

*p <0.05, **p< 0.01

Amerika ve Türkiye örnekleminin bireycilik ve toplulukçuluk boyutları bakımından ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığını ölçmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Amerika ve Türkiye örnekleminin dikey bireycilik ve yatay toplulukçuluk ortalamaları birbirinden farklı bulunmamışken; yatay bireycilik ortalamaları $F(1, 415) = 5.161$, $p < .05$, $\eta^2 = .1$ ve dikey toplulukçuluk ortalamaları $F(1, 415) = 5.161$, $p < .0001$, $\eta^2 = .3$ arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Buna göre Türkiye'nin yatay bireycilik ortalaması (Ort.=4.06, SS=.51) ve dikey toplulukçuluk ortalaması (Ort.=3.94, SS=.46), Amerika'nın yatay bireycilik (Ort.=3.96, SS=.47) ve dikey toplulukçuluk ortalamasından (Ort.=3.34, SS=.43) daha yüksek bulunmuştur. Bireycilik ve toplulukçuluk göstergelerinin hepsi için olmasa bile yatay bireycilik ve dikey toplulukçuluk göstergeleri bakımından Türkiye ve Amerika örnekleminde farklılık ortaya çıktığı için araştırmanın birinci hipotezi bu boyutlar için doğrulanmıştır.

Bireycilik ve toplulukçuluk örüntüsünün benlik saygısı üzerindeki etkisini incelemek için öncelikle kesme noktası olarak medyanı kullanarak dikey-yatay bireyciliği ve toplulukçuluğu yüksek ve düşük gruplar oluşturulmuştur. 2 (Ülke: Türkiye, Amerika) * 4 (YB: düşük, yüksek, YT: düşük, yüksek) * 4 (DB: düşük, yüksek, DT: düşük, yüksek) ANOVA analizi sonucunda Türkiye ve Amerika örneklem grupları arasında benlik saygısı düzeyi farklı bulunmamıştır. Ayrıca benlik saygısının dikey-yatay bireycilik ve toplulukçuluk göstergesine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre araştırmanın ikinci hipotezi reddedilmiştir.

Benlik saygısının girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisini ölçmek için kesme noktası olarak medyanı kullanarak benlik saygısı yüksek olanların girişimcilik eğilimleri, benlik saygısı düşük olanların girişimcilik eğilimiyle karşılaştırılmıştır. 2 (Ülke: Türkiye, Amerika) * 2 (Benlik Saygısı: düşük, yüksek) ANOVA analizi sonucunda benlik saygısının girişimcilik eğilimi üzerinde bir etkisi bulunmamıştır; bir diğer ifadeyle üçüncü hipotez reddedilmiştir. Her ne kadar araştırmanın hipotezleri arasında yer almasa da, ülkeler arasında girişimcilik

eğilimi açısından bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır ($F(1, 373) = 6.692, p < 0.050$). Amerikalı öğrencilerin girişimcilik eğilimleri (Ort.=12.79, SS=3.80), Türk öğrencilerin girişimcilik eğiliminden daha yüksek çıkmıştır (Ort.=11.83, SS=4.09).

Dördüncü hipotez olan kültürün girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisini ölçmek için bireycilik ve toplulukçuluğun dört boyutu farklı kombinasyonlarla, Türkiye ve Amerika örneklemini için ayrı ayrı ANOVA analizine tabi tutulduğunda boyutlar arasında sadece dikey bireyciliğin Amerikan üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimini etkilerken, $F(16, 175) = 1.940, p < .05, \eta^2 = .02$, Türk üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğiliminin hiçbir kültür boyutundan etkilenmediği ortaya çıkmıştır. Bir diğer ifadeyle dördüncü hipotez, kısmen kabul görmüştür.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye ve Amerikan toplumlarının bireycilik-toplulukçuluk profilleri karşılaştırıldığında Türk üniversite öğrencilerinin Amerikalı üniversite öğrencilerine kıyasla yatay bireycilik ve dikey toplulukçuluk düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Türkiye'nin kentte yaşayan, genç, eğitilmiş kesimi üzerinde yapılan daha önceki çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir. Göregenli [69, 22], İmamoğlu ve Gültekin [70], İmamoğlu [71]'nin araştırma sonuçları incelendiğinde Türk kültürünün sadece toplulukçu ya da sadece bireyci özelliklerle karakterize edilemeyeceğini, Türk toplumunda her iki olgunun da bir arada olduğunu belirten sonuçlarla karşılaşmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren hızla hissedilen sosyal değişim, Türk toplumunun değerlerinin, tutumlarının, benlik kurgularının daha bireyci özellikler taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte toplulukçu değerler halen hissedilmekte, benlik kurguları hem ilişkisel hem de özerk özellikleri bir arada bulundurmaktadır [72, 73].

Özerk-ilişkisel benlik kavramını kullanan Kağıtçıbaşı [29], Türkiye gibi toplumların bireycileşirken, aynı zamanda duygusal bağlantılarının ve bazı toplulukçu kültür örüntülerini taşımaya devam ettiğini ifade etmektedir. Bu çalışmada da özellikle bireyciliğin yatay boyutu, bir başka ifadeyle *özgün kimlik taşımak, diğerlerinden bağımsız hareket etmek, kendi bildiğin gibi yaşamak* olguları ön plana çıkarken, bunun yanında toplulukçuluğun dikey boyutu, bir başka ifadeyle aile ve yakın çevrenin mutluluğunu gözetken, onlar için fedakârlıkta bulunmaya hazır bir eğilim ortaya çıkmaktadır.

Bu sonuçlar aynı zamanda alan yazınında bireycilik ve toplulukçuluğun iki zıt uç olmadığını, bir toplumda ya da bireyde çokboyutlu yapılar olmalarından dolayı aynı anda görülebilecekleri tartışmalarını da desteklemektedir (bkz. [30, 29]). Bu çalışmanın sonuçlarından yatay bireyciliğin Türk toplumunda Amerikan toplumundan daha yüksek çıktığı bulgusu Oyserman ve arkadaşlarının [17] uluslararası bağlamda yaptıkları meta analizinde de ortaya çıkmıştır. Fakat burada altı çizilmesi gereken önemli bir nokta Wasti, [61], İmamoğlu [17] ve İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün [74]'nün de belirttiği üzere ölçek içeriklerinin sonuçları değiştirebileceğidir.

Türk ve Amerikalı öğrencilerin benlik saygısı düzeyi birbirinden farklı bulunmamıştır. Böylelikle bireyci toplumların, özerk benliklere sahip olmalarından dolayı benlik saygılarının daha yüksek olduğunu ifade eden araştırmaların tersine bu çalışmada dikey ve yatay bireycilik-toplulukçuluk göstergesinin benlik saygısı üzerinde bir fark yaratmadığı bulunmuştur. Bu sonuç Türk üniversite öğrencileri ve akademisyenlerinin yaşam tatmini ve benlik saygısı değişkenleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Yetim'in [75] araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Singelis ve arkadaşları da [30] Havai, Amerika ve Hong Kong'da üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada üç ülkenin benlik saygılarının birbirinden farklı olmadığını sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonucu yorumlarken Rosenberg'in benlik saygısı ölçeğinin içeriğine odaklanarak, bu ölçeğin bireycilikle bağlantılı özerk benliklerin benlik saygısını ölçmeye yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Toplulukçulukla bağlantılı ilişkisel benliğin benlik saygısı farklı temellerle

ölçüldüğünde daha farklı sonuçlar çıkabilecektir [30]. Konuya daha geniş bir çerçevede yorum getirmek gerekirse sadece benlik saygısı için değil, aslında özdeğer, özgüven, kendini gerçekleştirme, başarı güdüsü gibi değişkenlerin bireyci, özerk benliklerdeki anlamı ile toplulukçu, ilişkisel benliklerdeki anlamı değişebilmektedir. Kağıtçıbaşı'nın [29] da vurguladığı gibi ilişkisel benliklerde gruba uyum, sosyal ilişkilerden gelen doyum, grubun başarısı yukarıda anılan kavramların içeriklerini oluşturabilmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise Türk ve Amerikan öğrencilerinin girişimcilik niyetlerinin birbirinden farklı olduğudur. Amerikalı öğrencilerin girişimcilik niyeti, Türk öğrencilerin girişimcilik niyetinden daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuç Uslay ve arkadaşlarının [76], Amerika, İspanya ve Türkiye'deki üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Aygün ve arkadaşlarının çalışmalarında ise [77] Türk ve Amerikalı üniversite öğrencilerinin iş değerlerini karşılaştırdıkları çalışmalarında Türk öğrencilerin girişimcilikle ilgili değerlere atfettikleri önemin, Amerikalı öğrencilerin girişimciliğe verdikleri önemden daha yüksek olduğu görülmüştür. Alan yazını incelendiğinde bireyci kültürlerin girişimcilik yönelimini destekleyen özelliklere sahip olduğu çok açık bir biçimde görülmektedir. Bu kültürlerde bireylerin girişimcilik yönelimleri daha yüksek çıkmaktadır çünkü yeni ve farklı işler yapmak, diğerlerinden ayrılmak ve risk almaya istekli olmak bireyci kültürlerde desteklenmektedir [78]. Normlara karşı gelmek, yüksek başarı odaklılık, bağımsız hareket etmek, risk almak, özyeterlilik gibi girişimciliği destekleyen özellikler, Amerika'da değerli görüldüğü için bu özelliklerin benimsenmesi girişimcilik yöneliminin artmasına neden olmaktadır [79-81].

Bu çalışmanın taşıdığı bir takım sınırlılıklar vardır. Her ne kadar girişimcilik eğilimini ölçmek için üniversite öğrencilerinin en uygun örneklem olduğu bilinse de, Türkiye'den ve Amerika'dan sadece bir üniversite ve bir bölüm seçilerek örneklemin oluşturulması, çalışma sonuçlarının genellemesini zorlaştırmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda örnekleme çeşitlendirilerek araştırma değişkenlerini ölçmekte fayda olacağı düşünülmektedir. Üzerinde durulmak istenen bir nokta da farklı benlik kurgularının girişimcilik eğilimiyle ilgili hangi tutum ve davranışları farklılaştıracağı üzerinde düşünmek ve bu çerçevede yeni çalışmaların kurgulanması gerektiğidir. Bireyci toplumlarda özerk benlik, toplulukçu toplumlarda ise ilişkisel benliklerin daha sıklıkla ortaya çıktığı yapılan araştırmalarda belirtilmektedir. Benliğin bilişsel ve duygusal süreçleri örgütlediği ve davranışların düzenlenmesinde etkili olduğu düşünüldüğünde, bu farklı benlik yapılarının girişimcilik eğiliminin oluşumunda nasıl bir rol onadığı ve hangi değişkenleri farklılaştırdığını ortaya çıkaran yeni çalışmalar üzerinde durmakta fayda olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- [1] J.A. Schumpeter, *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*, Harvard University Press, Canada, 1934, 57-95.
- [2] I.M. Kirzner, *Competition and Entrepreneurship*, The University of Chicago Press, Chicago, Illinois, 1973, 213-225.
- [3] P.F. Drucker, *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*, Harper Business, New York, USA, 1985, 36.
- [4] S. Birley, The Role of Networks in the Entrepreneurial Process. *Journal of Business Venturing*, 1, 107-117 (1986).
- [5] D.L. Birch, *The Job Generating Process*, MIT Publications, Cambridge, 1979.
- [6] M. Harper, Enterprise Development in Poorer Nations. *Entrepreneurship Theory and Practice* 15, 7-11 (1991).

- [7] W. J. Baumol, Entrepreneurship and a Century of Growth. *Journal of Business Venturing*, 1, 2, 141-145 (1986).
- [8] W.B. Gartner, A Conceptual Framework for Describing the Phenomenon of New Venture Creation. *Academy of Management Review*, 10, 4, 696-706 (1985).
- [9] P.B. Robinson, D.V. Stimpson, J.C. Huefner, H.K. Hunt, An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, Summer, 13-31 (1991).
- [10] R.G. McGrath, I. C. MacMillan, S. Scheinberg, Elitists, Risk-Takers, and Rugged Individualists? An Exploratory Analysis of Cultural Differences between Entrepreneurs and Non-Entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 7, 115-135 (1992).
- [11] M. Erez, P.C. Earley, Comparative Analysis of Goal-Setting Strategies across Cultures. *Journal of Applied Psychology*, 72, 4, 658-665 (1987).
- [12] S. Mueller, A.Thomas, Culture and Entrepreneurial Potential: A Nine-Country Study of Locus of Control and Innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 16, 51-75 (2000).
- [13] D. Huisman, Entrepreneurship: Economic and Cultural Influences on the Entrepreneurial Climate. *European Research*, 13, 4, 10-17 (1985).
- [14] E. Diener, M. Diener, Cross-Cultural Correlates of Life Satisfaction and Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 653-663 (1995).
- [15] G. Hofstede, *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Sage Publications, Beverly Hills, 1980, 65-108.
- [16] Ç. Kağıtçıbaşı, Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implications for Self and Family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 4, 403-422 (2005).
- [17] D. Oyserman, H.Coon, M. Kimmelmeier, Rethinking Individualism and Collectivism: Evaluation of Theoretical Assumptions and Meta-Analyses. *Psychological Bulletin*, 128, 3-72 (2002).
- [18] H C. Triandis, *Individualism and Collectivism*, Westview Press, Boulder, CO, 1995, 1-288.
- [19] Y. Kashima, S. Yamaguchi, U. Kim, S.C. Choi, M.J. Gelfand, M.Yuki, Culture, Gender, and Self: A Perspective from Individualism-Collectivism Research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 5, 925-937 (1995).
- [20] D. Oyserman, S.W. Lee, Does Culture Influence What and How We Think? Effects of Priming Individualism and Collectivism. *Psychological Bulletin*, 134, 2, 311-342 (2008).
- [21] H.Triandis, The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts. *Psychological Review*, 96, 3, 506-520 (1989).
- [22] M. Göregenli, Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Bir Başlangıç Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 35, 1-14 (1995).
- [23] H.C.Triandis, Individualism-Collectivism and Personality. *Journal of Personality*, 69, 6, 907-924 (2001).
- [24] C.H. Hui, H.C. Triandis, Individualism-Collectivism: A Study of Cross-Cultural Researchers. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 17, 225-248 (1986).
- [25] H. Markus, S. Kitayama, Culture and Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253 (1991).

- [26] M.J. Gelfand, N. Dyer, A Cultural Perspective on Negotiation: Progress, Pitfalls, and Prospects. *Applied Psychology*, 49, 1, 62–99 (2000).
- [27] J.A. Wagner, Study of Individualism–Collectivism: Effects on Cooperation in Groups. *Academy of Management Journal*, 38, 1, 152–170 (1985).
- [28] S.H. Schwartz, *Beyond Individualism/Collectivism: New Cultural Dimensions of Values*, Sage Publications, USA, 1994, 85-119.
- [29] Ç.Kağıtçıbaşı, *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*, Koç Üniversitesi Yayınları, 3.Baskı İstanbul, 2012, 122-126.
- [30] T.M. Singelis, H.C.Triandis, D.P.S. Bhawuk, M.J. Gelfand, M. Horizontal and Vertical Dimensions of Individualism and Collectivism: A Theoretical and Measurement Refinement. *Cross-Cultural Research*, 29, 3, 241–275 (1995).
- [31] S. Shavitt, A.K. Lalwani, J. Zhang, C.J. Torelli, The Horizontal/Vertical Distinction in Cross-Cultural Consumer Research. *Journal of Consumer Psychology*, 16, 4, 325-342 (2006).
- [32] D.Lehman, C. Chiue, M.Schaller, Psychology and Culture. *Annual Review Psychology*, 55, 689–714 (2004).
- [33] A. P. Fiske, Complementarity Theory: Why Human Social Capacities Evolved to Require Cultural Complements. *Personal Social Psychology Review*, 4, 76–94 (2000).
- [34] E.O.İmamoğlu, G. Günaydın, E. Selçuk, Özgün Benliğin Yordayıcıları Olarak Kendileşme ve İlişkililik:Cinsiyetin ve Kültürel Yönelimlerin Ötesinde. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26, 67, 27-43 (2011).
- [35] M. Rosenberg, *Society and the Adolescent Self-image*. Princeton University Press, Princeton, NJ, 1965, 326.
- [36] A.G. Greenwald, The Totalitarian Ego: Fabrication and Revision of Personal History. *American Psychologist*, 35, 603-618. (1980).
- [37] T. Pyszczynski, J. Greenberg, S. Solomon, J. Arndt, J. Schimel, Why do People Need Self-esteem? A Theoretical and Empirical Review. *Psychological Bulletin*, 130, 3, 435-468 (2004).
- [38] P.J. Watson, J. Sherbak, R.J. Morris, Irrational Beliefs, Individualism–Collectivism, and Adjustment. *Personality and Individual Differences*, 24, 2, 173-179 (1998).
- [39] M. Ross, A.E. Wilson, It Feels Like Yesterday: Self-esteem, Valence of Personal Past Experiences, and Judgments of Subjective Distance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 5, 792-803 (2002).
- [40] S.J.Heine, H.R.Markus, D.Lehman, S.Kitayama, Is There a Universal Need for Positive Self-regard. *Psychological Review*, 160, 4, 766-794 (1999).
- [41] S. Venkatraman, The Distinctive Domain of Entrepreneurship Research: An Editor’s Perspective. içinde J. Katz, R. Brockhaus (Eds.), *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth*, Greenwich, JAI Press, 1997, 119–138.
- [42] I. M. Kirzner, Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process: An Austrian Approach. *Journal of Economic Literature*, 3, 60–85, (1997).
- [43] R.P. Singh, G.E. Hills, G.T. Lumpkin, R.C. Hybels, The Entrepreneurial Opportunity Recognition Process: Examining the Role of Self-Perceived Alertness and Social Networks. *Academy of Management Proceedings*, 1, G1-G6 (1999).

- [44] R.G. Schwartz, R. D. Teach, N.J.A. Birch, A Longitudinal Study of Entrepreneurial Firms Opportunity Recognition and Product Development Management Strategies: Implications by Firm Type. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 11, 4, 315-329 (2005).
- [45] N. Krueger, The Impact of Prior Entrepreneurial Exposure on Perceptions of New Venture Feasibility and Desirability. *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 18, 1, 5-21 (1993).
- [46] B.Bird, Implementing Entrepreneurial Ideas: The Case for Intention. *Academy of Management Review*, 13, 442-453 (1988).
- [47] E. Autio, R.H. Keeley, M. Klofsten, G.G.C.Parker, M. Hay, Entrepreneurial Intent among Students in Scandinavia and in the USA. *Enterprise and Innovation Management Studies*, 2, 2, 145-160 (2001).
- [48] N. Krueger, A.L. Carsrud, Entrepreneurial Intentions: Applying the Theory of Planned Behaviour. *Entrepreneurship and Regional Development*, 5, 315-330 (1993).
- [49] H. Zhao, S.E. Seibert, G.E. Hills, The Mediating Role of Self-Efficacy in the Development of Entrepreneurial Intentions. *Journal of Applied Psychology*, 90, 1265-1272 (2005).
- [50] N. Krueger, D.V. Brazeal, Entrepreneurial Potential and Potential Entrepreneurs. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18, 91-104 (1994).
- [51] I. Ajzen, The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211 (1991).
- [52] R.W. Tafari, W.B. Swann, Two-dimensional Self-esteem: Theory and Measurement. *Personality and Individual Differences*, 31, 5, 653-673. (2001).
- [53] H. T. Vesela, K. M. Vesela, Entrepreneurs and Producers: Identities of Finnish Farmers in 2001 and 2006. *Journal of Rural Studies*, 26, 21-30 (2010).
- [54] D. P. Forbes, Are Some Entrepreneurs More Overconfident than Others. *Journal of Business Venturing*, 20, 623-640 (2005).
- [55] W. D. Bygrave, C.W. Hofer, Theorizing about Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 16, 2, 13-22 (1991).
- [56] W.B. Gartner, Conceptual Framework for Describing the Phenomenon of New Venture Creation. *Academy of Management Review*, 10, 696-706 (1985).
- [57] J.D. Campbell, L.F. Lavalley, L. F. Who am I? The Role of Self-Concept Confusion in Understanding the Behavior of People with Low Self-Esteem. içinde Roy F. Baumeister (Ed.), *Self-Esteem*, Springer US., 1993, 3-20.
- [58] S.A. Heimpel, A.J. Elliot, J.V. Wood, Basic Personality Dispositions, Self-esteem, and Personal Goals: An Approach-Avoidance Analysis. *Journal of Personality*, 74, 5, 1293-1320 (2006).
- [59] R. F. Baumeister, J. D. Campbell, J. I. Krueger, K. D. Vohs, Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles?. *Psychological Science in Public Interest*, 4, 1, 1-44, (2003).
- [60] H. Zhao, S.E. Seibert, G.T. Lumpkin, The Relationship of Personality to Entrepreneurial Intentions and Performance: A Meta-Analytic Review. *Journal of Management*, 36, 2, 381-404 (2010).

- [61] S.A. Wasti, S. E. Erdil, Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu ve INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7, 39-66 (2007).
- [62] F. Çuhadaroğlu, Adölesanlarda Benlik Saygısı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1986.
- [63] L. Kolvereid, Prediction of Employment Status Choice Intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 21, 1, 47-57 (1996).
- [64] A. Field, *Discovering Statistics Using SPSS*. Sage Publications, 2009, 627-671.
- [65] Ş. Büyüköztürk, Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi*, 32, 470-483 (2002).
- [66] C.Robert, W.C. Lee, K. Chan, An Empirical Analysis of Measurement Equivalence with The INDCOL Measure of Individualism and Collectivism: Implications for Valid Cross-Cultural Inference. *Personnel Psychology*. 59, 95-99 (2006).
- [67] C. S. Çukur, M.R. Guzman, G. Carlo, Religiosity, Values and Horizontal and Vertical Individualism-Collectivism: A Study of Turkey, the United States, and the Philippines. Faculty Publications, Department of Psychology, Paper 337, (2004).
- [68] A. Erkuş, M. Banai, Attitudes towards Questionable Negotiation Tactics in Turkey. *International Journal of Conflict Management*, 22, 239-263 (2011).
- [69] M. Göregenli, Individualist-Collectivist Tendencies in a Turkish Sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 787-794 (1997).
- [70] E.O. İmamoğlu, Y. Yasak-Gültekin, Önerilen Dengelenmiş Toplumsal Birey Modeli Işığında Üniversite Gençliğinin Sorunları: 1982-1992 Döneminde Yayınlanan Araştırmalara İlişkin Bir Değerlendirme, Yorum ve Öneriler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8, 30, 27-41 (1993).
- [71] E. O. İmamoğlu, Individualism and Collectivism in a Model and Scale of Balanced Differentiation and Integration. *The Journal of Psychology*, 132, 1, 95-105 (1998).
- [72] A.K. Üskül, M. Hynie, R.N. Lalonde, Interdependence as a Mediator between Culture and Interpersonal Closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35, 2, 174-191 (2004).
- [73] Z.K. Karakitapoğlu-Aygün, Self, Identity, and Emotional Well-being among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138, 5, 457-480 (2004).
- [74] E.O. İmamoğlu, Z. Karakitapoğlu-Aygün, Self-Construals and Values in Different Cultural and Socioeconomic Contexts. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 4, 277-306 (2004).
- [75] Ü. Yetim, The Impacts of Individualism/Collectivism, Self-Esteem, and Feelings of Mastery on Life Satisfaction among the Turkish University Students and Academicians. *Social Indicators Research*, 61, 297-317 (2003).
- [76] C. Uslay, R.D. Teach, R. G. Schwartz, Promoting Entrepreneurship for Economic Development: A Cross-cultural Analysis of Student Attitudes. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 4, 2, 101-118 (2002).
- [77] Z. Aygün-Karakitapoğlu, M. Arslan, S. Güney, Work Values of Turkish and American University Students. *Journal of Business Ethics*, 80, 2, 205-223 (2008).
- [78] A.S. Thomas, S.L. Mueller, A Case for Comparative Entrepreneurship: Assessing the Relevance of Culture. *Journal of International Business Studies*, 31, 2, 287-301 (2000).

- [79] R.G. McGrath, I.C. MacMillan, More Like Each Other than Anyone Else? A Cross-cultural Study of Entrepreneurial Perceptions. *Journal of Business Venturing*, 7, 5, 419-429 (1992).
- [80] J.T. Spence, Achievement American Style: The Rewards and Costs of Individualism. *American Psychologist*, 40, 12, 1285-1295 (1985).
- [81] J. Verma, The Ingroup and Its Relevance to Individual Behaviour: A Study of Collectivism and Individualism. *Psychologia: An International Journal of Psychology in the Orient*, 28, 3, 173-181 (1985).